

Araştırma Makalesi

Deprem Sonrası İşyerlerinde İşçi Sağlığı: Çalışmaktan Kaçınma Hakkı ve İşin Durdurulması Üzerine Hatırlatmalar

Denizcan Kutlu¹

ORCID: 0000-0002-5986-6533

Öz

Bu çalışma, deprem sonrasında işyerlerinde ortaya çıkabilecek olası işçi sağlığı sorunlarına, üretimin sürdürülmesi ve sağlığın korunması ikilemi temelinde yaklaşmaktadır. Sağlığın korunmasının, üretimin sürdürülmesi karşısında birincil bir olgu olduğu ilkesine dayanan çalışma, çalışmaktan kaçınma hakkı ve işin durdurulması yaptırımlarını gündeme getirmektedir. Çalışmada böylelikle, deprem sonrası işyerlerinde, işverenleri etkileyerek ya da işverenlerin üzerlerinde baskı oluşturulması yoluyla gerekli işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin alınmasına katkı koyulması amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: deprem, işçi sağlığı, çalışmaktan kaçınma hakkı, işin durdurulması

Worker's Health At Workplace After Earthquake: Reminders on Right to Abstain From Work and Shut-Down

Abstract

This study approaches possible occupational health problems that may arise in workplaces after an earthquake on the basis of the dilemma of maintaining production and protecting health. The study, based on the principle that the protection of health is a primary phenomenon over the continuation of production, brings the right to abstain from work and the sanctions of suspension of work. In this way, it is aimed to contribute to the taking of necessary occupational health and safety measures in post-earthquake workplaces by influencing employers or creating pressure on employers.

Keywords: earthquake, workers health, right to abstain from work, shut-down

1. Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Giriş

Depremler, işyerlerine ve çalışma yaşamına birçok yeni tehlike ve risk kaynağı yaratarak etkide bulunmakta, bu da yeni işçi sağlığı sorunları olarak açığa çıkmaktadır.² Depremler sonrasında işyerlerinde görülebilecek ve her biri “ciddi ve yakın”, kimileriye önlenemez nitelikteki tehlikeler, çeşitli sağlık sorunlarına ve iş kazalarına neden olabilecektir. Bu sorunlara kaynaklık etmesi bakımından, işyerlerinde depremin etkisiyle, bina ve eklentilerin yapısı ile çevrenin yanı sıra makine ve teçhizatla oluşabilecek yeni tehlike ve risk kaynaklarına ayrı ve özel bir önem vermek yerinde olacaktır. Bu konu, sağlığın korunmasının üretimin devamlılığından daha önemli olduğu ve işyeri de dahil olmak üzere üretimin yapılmasının tüm boyutlarında insanın ve emek gücü sahibi olarak işçinin/çalışanın öncelikli olarak göz önünde bulundurulması gerektiği yönündeki bir yaklaşımın hatırlanması ve savunulması bakımından da ayrıca önemlidir. Böylelikle, üretim noktasının sağlığı bozan etmenlerle içiçe oluşu, üretimin sürdürülmesi ve sağlığın korunması arasındaki ilişkinin tarihsel olarak çelişkili/çatışmalı bir yapıya sahip olması ve sağlığın korunması ve gözetilmesinin üretimin sürdürülmesinden daha öncelikli olduğu yönündeki bir sosyal politika, iş hukuku ve işçi sağlığı ilkesinin varlığı, bu çalışmanın temel tarihsel ve teorik kalkış noktaları olarak belirlenebilir.

Bu temelde bu çalışma, deprem sonrası sağlığın korunması ve işçi sağlığı hakkının tesis edilmesini, üretimin ve çalışmanın/iş görme borcunun sürekliliğini ve olduğu gibi devam etmesini sekteye uğratabilecek hak ve yaptırımlar bakımından, çalışmaktan kaçınma hakkı ve işin durdurulması özelinde ele almaktadır.³ Çalışmada, işyerlerinde deprem sonrası doğabilecek olası tehlike ve

2. Örneğin Kahramanmaraş Sanayi Odası'ndan tarafımıza verilen bilgilere göre, 5 Organize Sanayi Bölgesi'nde 1000'e yakın tesisin hemen hemen hepsinde bina ve makine hasarı bulunmaktadır. Üretimin sürdürülmesi bakımından olmasa da Kahramanmaraş'ta işyerinde kalan tencere, tabak gibi malzemeleri alması için işyerine sokulan bir işçi, içerdeyken çökmeye yaşanması nedeniyle hayatını kaybetti. Bkz. Evrensel, 27 Şubat 2023a.

3. İşyerinde üretimin durması ve çalışma ortamının terk edilmesiyle ilgili düzenlemeler çalışmaktan kaçınma hakkı ve işin durdurulmasıyla sınırlı değildir. İş güvenliği uzmanı ve işyeri hekiminin de bu konuda sorumluluk ve görevleri vardır. Bkz. Eraslan, 2023: 139-142. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun 8'inci maddesi hükümleri uyarınca, işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı, görev yaptığı işyerinde işçi sağlığı ve iş güvenliğiyle ilgili “eksiklik ve aksaklıkları, tedbir ve tavsiyeleri” belirleyip işverene yazılı olarak bildirmekle sorumludur. Buna göre, “bildirilen eksiklik ve aksaklıkların acil durdurmayı gerektirmesi veya yangın, patlama, göçme, kimyasal sızıntı ve benzeri acil ve hayati tehlike arz etmesi, meslek hastalığına sebep olabilecek ortamların bulunmasına rağmen işveren tarafından gerekli tedbirlerin alınmaması hâlinde, bu durum işyeri hekimi veya iş güvenliği uzmanınca, Bakanlığın yetkili birimine, varsa yetkili sendika temsilcisine, yoksa çalışan temsilcisine” bildirilecektir. Öte yandan, İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik ve İşyeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik'in 11'inci maddelerinde de bu yükümlülük her iki meslek grubu için tekrarlanmıştır. Aynı yönetmeliklerin iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekiminin yetkilerini düzenleyen 10'uncu maddelerinde, bu iki meslek grubu, “işyerinde belirlendiği hayati tehlikenin ciddi ve önlenemez olması ve bu hususun acil müdahale gerektirmesi halinde işin durdurulması için işverene başvurmak”la yetkilendirilmiştir. İşin durdurulması konusunda, iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi iş müfettişlerin oluşan heyetle farklı koşullara tabi tutulmuştur. Heyet için hayati tehlike yeterli iken, iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi için hayati tehlike ile birlikte tehlikenin, ciddi, önlenemez ve acil olması gerekmektedir. Bu da yeterli olmayıp, bu iki meslek grubunun tek başına karar alabilmesi mümkün değildir, işveren ya da işveren vekilinin onayının alınması gerekmektedir (Öztekin, 2017: 662-663).

risk kaynaklarıyla bozulabilecek işçi sağlığının korunması için çalışmaktan kaçınma hakkı ve işin durdurulması edimi gündeme getirilmektedir. Nitekim öğretilerde deprem sonrası işyerlerinde oluşabilecek tehlikelerin, çalışmaktan kaçınma hakkına temel oluşturacağına işaret edilmektedir (Aydınlı, 2005: 18; Balık, 2020: 1005; Özdemir, 2020: 250). Ayrıca, çalışanlar açısından hayati tehlikenin varlığının belirlendiği işyerlerinde, işin durdurulması da gündeme gelmelidir (Özveri, 2023). Özveri'nin, bu çalışmaya bir altyapı oluşturması için aktarabileceğimiz belirlenimleri şöyledir:

Eğer yasalar göstermelik çıkartılmamışsa, eğer önlem var demenin ötesinde yasalar uygulanmak içinse deprem bölgesinde işverenler iş yerlerinde depremin oluşturduğu zararları aldıkları önlemlerle ortadan kaldırdıklarını kanıtlayana kadar işçilerin çalışmaktan kaçınma hakkını kullanmalarının olanaklı olduğu kamu makamlarınca işçilere duyurulmalıdır. Bunun da ötesinde, iş müfettişleri sahaya gönderilerek 6331 sayılı Kanun'un 25. maddesi devreye sokulmalı iş yerleri depreme karşı güçlendirilip zarar verme tehlikesi tümüyle ortadan kaldırılana kadar işler durdurulmalıdır. İşin durdurulmasının kuşkusuz ekonomik bir maliyeti vardır. Bu noktada da Anayasa'daki sosyal devlet ilkesi devreye sokulmalı, işçilerin maliyet kaygısıyla canlarını tehlikeden korumanın yarattığı zarar gerekirse işverenlere kaynak yaratılarak giderilmeli, üretim işçinin canı pahasına değil, önlemler alınarak sürdürülür hale getirilmelidir.

Yazı, deprem sonrasında işyerinde oluşabilecek tehlike ve riskler karşısında çalışmaktan kaçınma hakkını ve işin durdurulması yaptırımını hatırlatma amacını taşımaktadır. Bir deprem öncesi ve sonrasında bir işyerinde ne tür önlemlerin alınması gerektiği konusu bu yazının sınırları dışındadır.⁴ Yazıda ele alınan konunun, deprem sonrası işyeri tablosu karşısında, işçi sağlığının korunması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu yönüyle, çalışmaktan kaçınma hakkının kullanılmasının ve işin durdurulmasının, işveren üzerinde hazırlık fiillerini⁵ yerine getirmesi için bir etki ve baskı işlevi görme kapasitesi dert edinilmiştir. Esasında konunun özellikle bu yönü, sadece deprem sonrası işyerleri bakımından değil, çalışma yaşamının bütününde karşılaşılan ve örneğin bireysel ya da toplu ölüm ve yaralanma gibi her türlü fiziksel, ruhsal ve sosyal yıkıma yol açan örnekler söz konusu olduğunda daha da önem kazanmaktadır. Zira bu yönüyle, yaşama hakkının korunması olarak anlam kazanan çalışmaktan kaçınma hakkının, tehlike ortaya çıktığında ya da fark edildiğinde kullanılması önleyici ve koruyucu bir etkiye sahip olabilecektir. Böylece, tehlikeler karşısında işçi sağlığını önleyici

4. Bu konuda bkz. Taşyürek, 2019.

5. Hazırlık fiilleri, gerekli önlemlerin alınarak üretimin güvenli bir şekilde sürdürülebilmesi için sağlık bir işyeri ortamı yaratılmasına dönük davranışlardır (Sarlıbay Öztürk, 2013: 59; Erkanlı Başbüyük, 2020: 74-75).

ve koruyucu bir etkiye sahip olması ile işveren üzerinde önlem alma yönünde bir etki ve baskı işlevi görmesi, çalışmaktan kaçınma hakkının temel önemde ve birbirini tamamlayan iki boyutu olarak öne çıkmaktadır. Hal böyleyken, işçilerin, işçi sağlığı ve iş güvenliği sorunlarıyla çevrili bir çalışma ortamında çalışmaktan kaçınma haklarını neden yaygın bir biçimde kullanmadıkları sorusu akla gelebilir. Bu sorunun yanıtlanması, hiç şüphesiz bu çalışmanın sınırları dışında olmakla birlikte, işçilerin böyle bir hakkın varlığından haberdar olmaması, haberdar olsa bile bu hakkı grev benzeri bir iş mücadelesi aracı olarak değerlendirmesi ve bu nedenle kullanmaktan imtina etmesi, kullanması halinde iş güvencesi sorunlarıyla karşılaşacağını düşünmesi, sendikaların üye tabanını da aşacak şekilde bu hakkın varlığı ve kullanılması şartlarıyla ilgili bir bilinç inşa etmemesi; devlet ve işverenlerin de sanki böyle bir hak yokmuş gibi bir yaklaşım içerisinde olmaları gibi nedenlerden dolayı çalışmaktan kaçınma hakkının neredeyse kağıt üzerinde kalan, eylemli bir biçimde yaşama geçememiş bir hak olduğu söylenebilir.

Yazıda, literatür incelemesine dayanılacak olup çalışmaktan kaçınma hakkı ve işin durdurulması yaptırımı, tüm hukuki ayrıntılarıyla ele alınmayacak, deprem sonrası işyerlerinde üretimin olduğu gibi sürdürülmesini gerekli önlemler alınıncaya kadar ortadan kaldıracabilecek iki olgu olarak, öğreti ve düzenlemenin ana hatları itibarıyla tartışılacaktır. Yazıda öncelikle, deprem sonrası bir işyerinde işverenin sorumluluklarına, işverenin gözetme borcu ve işçi sağlığı ve iş güvenliği hakkı temelinde değinilecektir. Ardından, çalışmaktan kaçınma hakkı ve işin durdurulmasına üretim ve sağlık ikilemi temelinde iş hukuku öğretisi bakımından yaklaşılabilecek, devamında ise çalışmaktan kaçınma hakkının ve işin durdurulmasının yasal temelleri ele alınacaktır. Ayrıca çalışmaktan kaçınma hakkıyla ilgili uyarı, hatırlatma ve yaşama geçmesiyle ilgili kimi deneyimlerden söz edilecektir. Çalışmaktan kaçınma hakkının kullanılması ve işin durdurulmasının uygulanma ölçütleriye, deprem sonrasında işyerlerinde oluşabilecek olası tehlike ve risk kaynaklarıyla ilişkilendirilmeye çalışılacaktır. Sonuç ve değerlendirme bölümüyle yazı tamamlanacaktır.

İşverenin Yükümlülükleri ve Devletin Müdahalesi

Bir deprem sonrasında ortaya çıkabilecek işyeri tehlike ve risk kaynakları karşısında işverenin sorumluluğu, işyerinde normal şartlar altında yerine getirilmesi gereken yükümlülükler temelinde şekillenecektir.

İşçiyi Gözetme Borcu ve İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Hakkı

Bu yükümlülükler, mevzuattan önce öğreti bakımından, bir yandan işverenin işçiyi koruma ve gözetme borcuna diğer yandan ise işçi sağlığı ve iş güvenliği hakkına dayanır. İşçinin korunması, bağımlı çalışmadan kaynaklanan, eşitlik arayışı ve sosyal devlet olmakla bağlantılı temel bir iş hukuku ilkesidir (Çelik, 2004: 17-18; Işıklı, 2005: 4; Süzek, 2018: 15-16). Bu temelde, işverenin koruma ve gözetme borcu, işçinin çıkarlarının zarar görmesine neden olabilecek davranışlardan

kaçınmayı ve çalışmak dolayısıyla görebileceği zararlara karşı gerekli önlemler almayı içerir. Böylelikle gözetme borcu, işçinin işyerinde yaşamını ve sağlığını korumayı; işyeri tehlikelerine karşı yaşam, sağlık ve beden bütünlüğünün korunması amacıyla gerekli önlemlerin alınmasını, doğal olarak kapsar, işverenin başlıca bir yükümlülüğü kılar (Eyrenci, vd. 2006: 147, 272-273; Narmanlıoğlu, 2014: 320; Süzek, 2018: 416, 429).

İşverenin yükümlülüklerinin diğer dayanağı olan işçi sağlığı ve iş güvenliği hakkı; yaşam, sağlık ve çalışma haklarının özel bir kolu niteliğindedir. Çalışma yaşamındaki sağlık ve güvenlik sorunları, işverenlerin tek yanlı bir biçimde önlemlerle düzenlediği ya da herhangi bir önlem almadığı bir alan olmaktan çıkarak, devletin emredici nitelikteki hukuk kuralları, önlemler ve yaptırımlarla karıştığı, denetlediği ve aktif bir koruma yükümlülüğü üstlendiği bir alan haline gelmiştir. Bu hak, özel olarak işyeri ortamında doğacak tehlike ve riskler karşısında devlet ve işveren tarafından oluşturulacak korumanın ve çalışmanın, sağlığı bozması bir tarafa çalışanın beden, ruh ve toplumsal bütünlüğünün korunması ve geliştirmesi gerekliliğinin hukuksal temellerine oturmaktadır (Köseoğlu, 2005: 13, 28; Eyrenci, vd. 2006: 261; Başbuğ, 2013: 1-32).

İşverenin Önlem Alma ve Edimde Bulunma Yükümlülüklerine Dönük Düzenlemeler

Sağlık ve güvenlikle ilgili işverenlere getirilen tüm yükümlülükler, işçi sağlığı ve iş güvenliği hakkının tesis edilmesi amacıyla yönelmiştir (Baycık, 2013: 112). İşverenin işçiyi koruma ve gözetme borcu temelinde getirilen önlem alma ve edimde bulunma yükümlülüklerine dönük düzenlemeler, emredici nitelikteki hukuk kurallarıdır (Çelik, 2004: 153; Köseoğlu, 2005: 28; Urhanoğlu Cengiz, 2011: 1961):

- Borçlar Kanununun 417'nci maddesi hükümleri uyarınca işveren, “hizmet ilişkisinde işçinin kişiliğini korumak ve saygı göstermek” ve “işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmak”la yükümlü kılınmıştır.

- Benzer şekilde İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun, “İşverenin genel yükümlülüğü” başlıklı 4'üncü maddesinde, işverenin, “çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla yükümlü” olduğu, “mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dâhil her türlü tedbirin alınması, organizasyonun yapılması, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar” yapacağı hüküm altına alınmıştır.

- Bunun yanında 4'üncü madde kapsamında işveren, alınan işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerine uyulup uyulmadığını izleme, de-

netleme ve uygunsuzlukların giderilmesini sağlamakla da yükümlü kılınmıştır.

- Yine 4'üncü ve ayrıca 10'uncu maddelerde işverenin risk değerlendirmesi ("İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek tehlikelerin belirlenmesi, bu tehlikelerin riske dönüşmesine yol açan faktörler ile tehlikelerden kaynaklanan risklerin analiz edilerek derecelendirilmesi ve kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması amacıyla yapılması gerekli çalışmalar", Md. 3) yapma ya da yaptıрма yükümlüğüne işaret edilmiştir.

Bu noktada; bir deprem sonrasında önlem alma, denetleme ve risk değerlendirmesi yapma yükümlülüklerinin yerine getirilmesi için görünen ve farkedilen bir tehlike ya da riskin ortaya çıkmış olmasının şart olmadığını belirtmek gerekir. Özellikle ağır bir deprem geçirmiş olan yapı ve eklentilerde, denetleme ve risk değerlendirmesi yapmak bir zorunluluk olarak değerlendirilmelidir. Nitekim, "İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin 12'nci maddesine göre, "İşyeri dışından kaynaklanan ve işyerini etkileyebilecek yeni bir tehlikenin ortaya çıkması" durumlarında, ki deprem tam da böyle bir olgudur, "ortaya çıkabilecek yeni risklerin, işyerinin tamamını veya bir bölümünü etkiliyor olması göz önünde bulundurularak risk değerlendirmesi tamamen veya kısmen" yenilenecektir.

- Deprem ve sonrası, işyerlerinde bir acil durum hali olarak değerlendirilmelidir. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun 11'inci maddesi, işverene, "meydana gelebilecek acil durumları önceden değerlendirecek, çalışanları ve çalışma çevresini etkilemesi mümkün ve muhtemel acil durumları" belirleme ve "bunların olumsuz etkilerini önleyici ve sınırlandırıcı tedbirleri" alma yükümlülüğü getirmiştir. İşveren bu yükümlülüğünü, "çalışma ortamı, kullanılan maddeler, iş ekipmanı ile çevre şartlarını dikkate alarak" yerine getirecektir. İşveren, "acil durumların olumsuz etkilerinden korunmak üzere gerekli ölçüm ve değerlendirmeleri" yapacak ve acil durum planlarını hazırlayacaktır. İşveren aynı zamanda, "acil durumlarla mücadele için işyerinin büyüklüğü ve taşıdığı özel tehlikeler, yapılan işin niteliği, çalışan sayısı ile işyerinde bulunan diğer kişileri dikkate alarak; önleme, koruma, tahliye, yangınla mücadele, ilk yardım ve benzeri konularda uygun donanıma sahip ve bu konularda eğitilmiş yeterli sayıda kişiyi" görevlendirecek, bu çalışmalar için gereken "araç ve gereçleri sağlayarak eğitim ve tatbikatları" yaptıracak ve "ekiplerin her zaman hazır bulunmalarını" sağlayacaktır. İşveren ayrıca, "özellikle ilk yardım, acil tıbbi müdahale, kurtarma ve yangınla mücadele konularında, işyeri dışındaki kuruluşlarla irtibatı sağlayacak gerekli düzenlemeleri" yapacaktır.

- Kanunun 12'nci maddesinde, deprem gibi, "ciddi, yakın ve önlenemeyen tehlikenin meydana gelmesi durumunda" işverenin, "çalışanların işi bırakarak derhal çalışma yerlerinden ayrılıp güvenli bir yere gidebilmeleri için, önceden gerekli düzenlemeleri" yapacağı ve "çalışanlara gerekli talimatları" vereceği hüküm altına alınmıştır.

Bu yükümlülük, bu yazıda üzerinde durduğumuz çalışmaktan kaçınma hakkının kullanılabilmesi için ayrıca önemlidir. Bu yönüyle, işveren tarafından engellenmek bir yana ciddi, yakın ve önlenemez tehlike durumlarında, üretimin durdurulup güvenli bir yere geçilebilmesinin koşullarının sağlanması temel bir işveren yükümlülüğü olarak belirlenmiştir.

- İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun 16'ncı maddesinde, çalışanların ve çalışan temsilcilerinin, "işyerinde karşılaşılabilecek sağlık ve güvenlik riskleri, koruyucu ve önleyici tedbirler" ve deprem olgusunu da içeren olağan dışı durumlar ve afetler konusunda görevlendirilen kişiler hakkında bilgilendirilecekleri belirtilmiştir. Diğer taraftan işveren, "ciddi ve yakın tehlikeye maruz kalan veya kalma riski olan bütün çalışanları, tehlikeler ile bunlardan doğan risklere karşı alınmış ve alınacak tedbirler hakkında derhal" bilgilendirecektir. İşveren ayrıca, deprem sonrasında güncelleyeceği risk değerlendirmesi ve alacağı yeni "koruyucu ve önleyici" önlemlere, "ölçüm, analiz, teknik kontrol, kayıtlar, raporlar ve teftişten elde edilen bilgilere, destek elemanları ile çalışan temsilcilerinin ulaşmasını" sağlayacaktır.

- Kanununun 17'nci maddesinde işverenin işçi sağlığı ve iş güvenliği eğitimi yükümlülüğü hüküm altına alınmış ve eğitimlerin, tıpkı bir deprem sonrası potansiyel işyeri tablosu gibi, "değişen ve ortaya çıkan yeni risklere uygun olarak" yenileneceği, "gerektiğinde ve düzenli aralıklarla" tekrarlanacağı belirtilmiştir.

- Kanununun 15'inci maddesi, işverenin, "çalışanların işyerinde maruz kalacakları sağlık ve güvenlik risklerini dikkate alarak sağlık gözetimine tabi tutulmalarını" sağlayacağını düzenlemektedir.

Bu düzenlemeler temelinde, işverenin deprem sonrası işyeri tablosu içerisinde; işçilerin sağlık ve güvenliğini sağlamak, değişen şartlara göre önlem almak, araç ve gereçleri eksiksiz bir biçimde bulundurmak, iyileştirme çalışmaları yapmak, önlemlere uyulup uyulmadığını izlemek, denetlemek ve uygunsuzlukların giderilmesini sağlamak, risk değerlendirmesi yapmak ya da yaptırmak, acil durumları belirlemek ve acil durum planlarını hazırlamak, ciddi, yakın ve önlenemez tehlike durumlarında üretim ortamını terk için gerekli koşulları hazırlamak, çalışanları ve çalışan temsilcilerini bilgilendirmek, hazırlık ve çalışmaları paylaşmak,

eğitim vermek ve eğitimleri yeni risklere göre güncellemek ile sağlık gözetimi yapmakla yükümlü olduğu söylenebilir.

Çalışmaktan Kaçınma Hakkı: Bir Özsavunma Aracı

Deprem sonrasında işyerinin tertip ve düzeni bozulmuş, hijyenik çalışma ortamı kaybolmuş, işyeri yaşamsal anlamda tehlikeli ve riskli bir yer haline gelmiş olabilir. Bu durumlar karşısında işçi, bütünüyle savunmasız, her ne şart altında olursa olsun çalışmak zorunda değildir. Bu noktada karşımıza, işyerindeki tehlikelere, sağlıksız ve güvensiz çalışma ortamına karşı, işçinin yaşamını ve sağlığını savunabileceği, bir özsavunma aracı olarak çalışmaktan kaçınma hakkı çıkar. Burada, çalışmaktan kaçınma hakkını öğretide ve düzenlemede olmak üzere iki boyutta ele alacağız.

Öğretide Çalışmaktan Kaçınma Hakkına İlişkin Satır Başları

Çalışmaktan kaçınma davranışı, işçinin çalışma borcunu kendi iradesiyle ve geçerli, meşru bir gerekçeye yaslanarak yerine getirmemesi hakkıdır. Sağlığın korunması ve bunun için gerekli önlemlerin işveren tarafından alınmasının üretimin devam etmesinden ve iş görme borcundan daha önemli ve öncelikli olduğu yönündeki bir iş hukuku ilkesi (Yaşar, 2020: 3566-3567), çalışmaktan kaçınma hakkı biçiminde kendisini gösterir. Bu haliyle çalışmaktan kaçınma hakkı, iş ilişkisinde temel borç olan iş görme borcundan daha güçlü bir hak türüdür (Sarıbay Öztürk, 2013: 93).

İzmirli'ye (2021: 16-17) göre, çalışmaktan kaçınma hakkı kişiliğin korunması ve güvenlik gereksiniminin bir parçası olan bir insan hakkıdır. Böylelikle tehlike halinde, temel bir borç olarak çalışmayı olduğu gibi sürdürmenin, işçinin kişiliğinin korunması amacı karşısında ikincil bir olgu haline gelmesi kesin ve tartışmasız bir hukuk ilkesi olarak kaydedilmelidir. Diğer yandan, yaşam ve güvenlik hakkının korunabilmesi için tehlikeli ortamdan uzaklaşmak, olması gereken doğal bir davranış olmasının yanı sıra bu hakkın tanınmış olması da bir tür zorunluluktur (Balık, 2010: 1003; Sarıbay Öztürk, 2013: 49; Yaşar, 2020: 3566-3567). Öğretide üzerinde önemle durulan bu hususlar ışığında, tehlikelere karşın işçiyi ısrarla çalışmaya zorlamanın bu hakkı tanımamak anlamına geleceğini belirtmek gerekir (İnciroğlu, 2014: 812, 814).

Çalışmaktan kaçınma hakkı, temelde üretimin sürdürülmesi ve sağlığın korunması arasındaki potansiyel çelişkiye dayanmakta ve sağlığın korunmasının, üretimin sürdürülmesinden daha önemli olduğu yönündeki bir iş hukuku ilkesini esas almaktadır. Bu ilke uyarınca, çalışanların tehlike ve risklerin ortadan kaldırılmadığı bir işyeri ortamından uzaklaşabilmesi bir hakka dönüşüp güvence altına alınmış, böylece çalışmaktan kaçınma hakkının, işçi sağlığı ve iş güvenliği hakkının önemli ve bütünlüştürmüş bir parçası olduğu kesinlik kazanmıştır. Çalışmaktan kaçınma hakkı, işverenin işçiyi gözetme yükümlülüğü ve sözleşmeden

doğın borçları kapsamında, çalışma borcunun sağlıklı bir işyeri ortamında yerine getirilmesi için gerekli hazırlıkları (hazırlık fiilleri) yapmaması sonucunda, işçinin kendi güvenliğini sağlaması için çalışma ortamını terk etmesine imkân sunan, bu davranışı sözleşmeye aykırı olmaktan koruyan bir işçi sağlığı ve iş güvenliği hakkıdır (Soyer, 2011: 657; Albayrak Gül, 2019: 6-7; Aksoy, 2020: 502; Erkanlı Başbüyük, 2020: 47-48, 69; Yaşar, 2020: 3557; İzmirli, 2021: 15-16). İşverenin üretimin sağlığı ve güvenliği tehlikeye düşürmemek için gereken yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda işçi de çalışmaktan kaçınma hakkına sahip olacaktır (Sur, 2005: 405; Erkanlı Başbüyük, 2020: 74-75).⁶

Bu başlık altında son olarak, çalışmaktan kaçınma hakkının bir işlevine tekrar dikkat çekmek yararlı olacaktır. Çalışmaktan kaçınma, özü itibarıyla sağlığın korunması için işçinin tehlikeli ortamdan uzaklaşması davranışı olsa da (Sarıbay Öztürk, 2013: 57; Albayrak Gül, 2019: 30) -özellikle hakkın toplu bir biçimde kullanılması durumlarında-, işveren üzerinde, koruma ve gözetme borcunu yerine getirip önlem almaya dönük bir baskı unsuru ve zorlayıcı bir etki işlevi görebilecektir.⁷ Sendikalı işyerlerinde bu işlevin daha kalıcı sonuçlar üretme olasılığı daha güçlüdür. Nitekim öğretilerde, çalışmaktan kaçınmanın önleyici bir yaptırım olma rolüne dikkat çekilmektedir (Balık, 2010: 1004).

Tehlike ve Riskler Karşısında Çalışmaktan Kaçınma Hakkı

Uluslararası dayanakların⁸ yanı sıra Anayasa (md. 17), Borçlar Kanunu (md. 417) ve Ceza Kanununda (md. 117) da temelleri olan çalışmaktan kaçınma hakkı, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasasının “Çalışmaktan kaçınma hakkı” başlıklı 13’üncü maddesinde hüküm altına alınmıştır. Düzenlemede çalışmaktan kaçınma hakkı, ciddi ve yakın tehlike durumlarında işveren ya da İş Sağlığı ve Güvenliği Kuruluna başvuru gerektiren ve ciddi ve yakın tehlikenin önlenemez olduğu durumlarda başvuru gerektirmeyen haller temelinde tanımlanmıştır. Bu noktada, ciddi ve yakın tehlikeden ve bu tehlikenin önlenemez olmasından ne anlaşılması gerektiği konularına açıklık getirilmelidir.

6. Böylelikle, çalışmaktan kaçınma hakkının hukuki niteliğinin, çalışmak için gerekli olan hazırlık fiillerinin yerine getirilmemesi temelinde ortaya çıkan “işveren temerrüdü” etrafında oluştuğu belirtilmektedir (Sarıbay Öztürk, 2013: 57-62; Albayrak Gül, 2019: 31; Toka, 2019: 83-84; Erkanlı Başbüyük, 2020: 70, 75-76). Öğretilerde, mücbir ya da zorlayıcı sebep nedeniyle oluşan ifa imkânsızlığına kaynaklık eden olaylar arasında deprem olgusuna da işaret edilmiştir. Bununla birlikte, çalışmaktan kaçınma hakkının hukuki niteliğinin mücbir sebebe dayandırılması durumunda, tehlikenin her zaman mücbir sebep olması gerekeceği için, bu durumun hakkın kullanılmasını daraltacağı ve kısıtlayacağı belirtilmektedir (Sur, 2005: 404; Abbas, 2019: 47-48; Toka, 2019: 76; İzmirli, 2021: 37-38).

7. Bu hakkın kullanılmasıyla ilgili bu yönde bir bulgu için bkz. Kutlu, 2023.

8. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartının kimi hükümleri, ILO’nun 155 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği ve Çalışma Ortamına İlişkin Sözleşmesi ve İşte Çalışanların Sağlık ve Güvenliklerini İyileştirmeye Yönelik Tedbirler Alınmasına İlişkin 89/391/EEC sayılı Avrupa Birliği Direktifi çalışmaktan kaçınma hakkının uluslararası dayanakları arasındadır. Bkz. Yaşar, 2020: 3557-3562.

İş Sağlığı ve Güvenliği Yasasında ciddi ve yakın tehlikenin ne olduğuna ilişkin bir tanım getirilmemiştir. Tehlike ise, “işyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek, çalışanı veya işyerini etkileyebilecek zarar veya hasar verme potansiyeli” (md. 3) şeklinde tanımlanmıştır. Deprem ve etkilerinin işyerlerinde bu şekilde bir zarar potansiyeline yol açmış olma ihtimali, üzerinde herhangi şüpheye yer bırakmayacak ölçüde kesin bir olgudur.

- Örneğin sarsıntının etkisiyle, işyeri içinde bazı bölme ve eklenmelerin kullanılamaz hale gelmesi nedeniyle dar ve sıkışık alanlarda çalışmaya zorlamak bir tehlike kaynağı olacaktır.

Tehlikenin ciddi, yakın ve önlenemez olmasının çerçevesini öğretilen yola çıkarak çizebilmekteyiz. Ciddi tehlike, çalışmanın, işin ve işyerinin alışılmış yapısından daha yüksek bir risk taşıyarak, iş ya da işyerindeki etmenlerden kaynaklanacak şekilde çalışanın sağlığını önemli ölçüde bozacak bir hal alması şeklinde tanımlanabilmektedir (Abbas, 2019: 107).

- Örneğin işyeri içinde araç trafiğini tehlikeye atacak şekilde, forkliftlerin, iş makinelerinin, ağır vasıtaların, otomobillerin kullandığı yol ve her türlü zeminde çatlak, yarık, kabarma, çökme ve daralmalar meydana gelmiş; sarsıntılarla birlikte acil durum çıkış yolu ve kapıları kapanmış ve kullanılamayacak hale gelmiş; sürekli kullanılmakta olan soyunma, emzirme ve dinlenme alanları zarar görmüş olabilir. Bu tür durumlar ciddi bir tehlike kaynağı olarak ortaya çıkacak ve işçinin sağlığı üzerinde belki de geri dönülmez bir biçimde olumsuz etkiler bırakacaktır.

Yakın tehlike ise, belki henüz kendisini göstermemiş, potansiyel düzeyde olan; ama önlem alınmazsa çok kısa bir zaman içerisinde, her an ortaya çıkabilecek bir durum olarak açıklanabilir (Özdemir, 2020: 250; Yaşar, 2020: 3575).

- Örneğin deprem sonrasında elektrik aksamı, panosu, cihazları hasar görmüş, kablolar yırtılmış, elektrik prizleri dağılmış olabilir. Buna bağlı elektrik çarpması ve yangın çıkma riskleri üzerinde durulmalıdır. Diğer taraftan işyerinin farklı yerlerinde meydana gelebilecek aydınlatma sorunları, bilhassa gece çalışmasının olduğu mekânlarda görünürlük üzerinde olumsuz bir etkiye bulunacağı için çok büyük bir tehlike kaynağı yaratacaktır.

- Elektrik, su, doğalgaz tesisatının zarar görmüş olması üzerinde durulması gereken bir diğer ihtimaldir.

- Depolardaki ya da mal ve hizmet üretimi alanındaki raflar kırılmış, çatlamış, eğilmiş olabilir. Bu tür tehlikelerden kaynaklanacak şekilde, bu raflardan malzeme düşme riski vardır.

- Güvenlik işaretleri, duyuru ve renk kodları kopmuş, düşmüş; ağ ve güvenlik perdeleri, yüksekte düşme koruyucuları zarar görmüş olabilir. Depremde işçilerin, deprem sonrasında çalışma ortamına stresli, dalgın, kaygılı bir şekilde ve bozuk bir psikolojiyle gelmeleri yönündeki kesine yakın ölçüdeki olasılık düşünüldüğünde, bu uyarı ve koruma mekanizmalarının zarar görmesinin, telafisi mümkün olmayacak işçi sağlığı sorunlarına yol açabileceğini tahmin etmek güç değildir.

Hakkın kullanılabilmesi için başvuru gerektiren durumlar söz konusu olduğunda, işyerinde “ciddi ve yakın tehlike”nin olması, bu tehlikeyle karşılaşan çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Kuruluna, Kurul yoksa işverene başvurarak tehlikenin saptanmasını ve ortadan kaldırılması için gerekli önlemlerin alınmasına karar verilmesini talep etmesi ön şarttır. Ayrıca tehlikenin sürmesi, Kurul veya işverenin çalışanın talebi doğrultusunda karar alması ve tehlikenin sona ermesi için gerekli önlemlerin alınmamış olması gerekmektedir. Haliyle, işin durdurulmamış olması da çalışmaktan kaçınma hakkının doğması için gerekli bir şart olacaktır (İnciroğlu, 2014: 815). Öte yandan, maddenin 2’nci fıkrasında yer alan, çalışanın “gerekli önlemler alınıncaya kadar çalışmaktan” kaçınabileceği yönündeki hükme dayalı olarak, hakkın kullanılmasının gerekli önlemler alınmamışsa, alınsa bile önlemlerin tehlikenin varlığını ortadan kaldırmadığı kanaati devam ettikçe, yani tehlike var oldukça geçerli olacağı belirtilmelidir (İzmirli, 2021: 175-1176). Tehlike, çok sayıda işçinin sağlığı üzerinde olumsuz etkide bulunma potansiyeli taşıyorsa, bu durumda çalışmaktan kaçınma hakkı toplu olarak kullanılacaktır (Soyer, 2011: 685).⁹

Ciddi ve yakın tehlikenin çalışanlar tarafından önlenemez olarak değerlendirileceği durumlarda işveren ya da kurula başvuru şartı aranmaksızın, çalışanların üretim ortamını terk ederek çalışmaktan kaçınma haklarını kullanabileceğine hükmedilmiştir. Ciddi ve yakın tehlikenin önlenemez nitelikte olması, bu tehlikenin durdurulması ve ortadan kaldırılmasının olanaksız olmasıyla açıklanır. Gerçekten de bazı durumlarda potansiyel olarak var olan tehlike bir takım önlemler alınmış olsa dahi ortaya çıkıp sağlığı bozacak boyutlara kaçınılmaz bir biçimde erişebilir. Bu tür durumlarda sağlığa zarar vermemesi için ne önlem almayı ne de herhangi bir başvuru aşamasını bekleyecek¹⁰ bir zaman vardır. Ayrıca,

9. Üstelik hakkın bu biçimde kullanılmasının bir grev olgusu olarak değerlendirilmesi de mümkün değildir (Balık, 2010: 1004; Erkanlı Başbüyük, 2020: 80-81; Süzek, 2020: 924).

10. Yasa, önlenemez tehlike durumlarında herhangi bir bildirim şartı getirmemişse de işverenin ilgili tehlikeden ve çalışmaktan kaçınma hakkının kullanılmış olduğundan ancak işçinin bildirmesiyle haberinin

Yasaya göre, “çalışanların işi bırakarak derhal çalışma yerlerinden ayrılıp güvenli bir yere gidebilmeleri için, önceden gerekli düzenlemeleri” (md. 12) yapmak ve ”çalışanlara gerekli talimatları” vermek de bir işveren yükümlülüğüdür (Toka, 2019: 72; Albayrak Gül, 2019: 283).

- Örneğin deprem sonrasında, öncelikle binanın temel, perde, kolon, giriş ve döşeme gibi yapı unsurlarından oluşan taşıyıcı sisteminin zarar görme potansiyeline dikkat çekmek gerekir. Bu yapı elemanlarının yanı sıra duvar ve çatılar da kırılmış, çatlamış, özellikle çatı, sabitleyicileri zedelendiği için çökme ve uçma tehlikesi taşıyor olabilir. Duvarlarda ve bacalarda yıkıklar ve deliklerin oluşmuş olma ihtimali vardır.

- Sadece iç cephe değil, dış cephede de işçi sağlığını tehdit edecek ölçüde sıva dökülmeleri ve çatlaklar oluşmuş olabilir.

- Pencere ve camların durumuna da özel olarak dikkat edilmelidir.

Bu tür tehlike ve riskler karşısında artık, çalışanlar binanın depreme dayanıklı olup olmadığına ilişkin bir raporu, işverenin temin etmesini ve bu belgenin işyerine asılarak çalışanlarla paylaşılmasını istemelidir. İşveren bu talebi karşılamak istemez ya da alınan rapor sonucunda bina depreme karşı dayanıksız çıkarsa ve ayrıca işveren risk değerlendirmesi yapmaktan da kaçınırsa, çalışmaktan kaçınma hakkının kullanılması için nesnel zemin oluşmuş olacaktır. Burada artık, bina ve eklentiler olarak işyeri düzeni, yapısı, makine, teçhizat, ekipman ve üretimle ilgili bilgi ve deneyimleri ışığında, çalışanda önlenemez tehlike kanaatinin oluşmuş olmasının yeterli olduğunun kabul edilmesi gerekir (Süzek, 2020: 926). Nitekim yasa maddesi gerekçesinde (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2012) de ilgili 89/391/EEC¹¹ sayılı Avrupa Birliği Direktifine de işaret edilerek, ”ciddi ve yakın bir tehlikenin (çalışanın bilgi ve tecrübesi dahilinde) önlenemez olduğu kanaati oluştuğunda”, çalışmaktan kaçınma hakkının Kurul veya işverene başvurmaksızın kullanılabilmesi belirtilmiştir (Yaşar, 2020: 3577). Önlenemez nitelikte bir tehlike karşısında çalışmaktan kaçınma hakkını kullanıp işyeri ve bölgeyi terk etme kararının, çalışanın mesleği, bilgisi, tecrübesi, yaşı gibi faktörler temelinde şekillenecek takdirle belirleneceği söylenebilir (Süzek, 2020: 926; Yaşar, 2020: 3594). Ciddi, yakın ve somut duruma göre önlenemez tehlike, işçiyi sadece fiziksel değil, aynı zamanda ya da sadece psikolojik olarak da etkileyebilecek bir nitelikte olabilir (Saribay Öztürk, 2013: 70; Erkanlı Başbüyük, 2020: 48).

Öğretiye göre artık bu aşamada, çalışanın nesnel olarak önlenemez bir tehlikeyi, deneyim ve bilgilerine dayanan o anki takdirle önlenemez tehlike olarak

---

olacağı düşünüldüğünde, yükümlülük değilse de dürüstlük kuralı gereği işverene bildirimde bulunulması gerekliliğine işaret edilmektedir (Abbas, 2019: 118-120).

11. Direktif, Avrupa Ekonomik Topluluğu döneminde 12 Haziran 1989 tarihinde kabul edilmiştir.

değerlendirmesinin ardından çalışmaktan kaçınma hakkını kullanması da çalışanın haklarını kısıtlayıcı bir sonuç doğurmayacak ve herhangi bir yaptırıma neden olmayacaktır. Şüphesiz, çalışan bu takdir yetkisini öğretilde de açıkça belirtildiği üzere dürüstlük ve hakkaniyet kurallarına uygun bir biçimde kullanmalıdır. Ancak çalışanın, çoğunlukla bir bekleme sürecinin ardından kısa bir süre içinde gelişen tehlikenin önlenemez olduğu yönündeki o anlık kararı makul kabul edilmişse, işyerini terk etme yönündeki davranışı da haklı bir gerekçeye kavuşmuş olacaktır (Süzek, 2020: 926).

Çalışmaktan Kaçınma Hakkının Kullanılması: Uyarı, Hatırlatma ve Örnekler

Türkiye’de farklı zamanlarda gerçekleşen depremler sonrasında, işyerlerinde ortaya çıkabilecek tehlike ve risklere işaret edilerek, işçilerin çalışmaktan kaçınma haklarının olduğuna çeşitli kereler dikkat çekilmiştir.

- Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) (2020), 30 Ekim 2020 tarihinde Ege Denizi’nde merkez üssü İzmir’in Sefehisar ilçesi açıkları olan 6,9 şiddetindeki deprem ve devamındaki artçılardan sonra 1.11.2020 yaptığı açıklamada, zarar gören binaların hayati risk taşıdığını, Adliye, PTT, Tapu Kadastro ve Belediye binaları başta olmak üzere çok sayıda kamu binasının etkilendiğini ve bu binalarda çalışanların “büyük bir risk ile karşı karşıya” olduğunu belirtmiştir. KESK, binalarda oluşan hasar tespit çalışmalarının oldukça yavaş yürüdüğüne, deprem bölgesindeki kamu emekçilerini olası bina yıkımlarına karşı koruyacak önlemlerin alınmadığına işaret etmiş, güvenli çalışma ortamının oluştuğuna dönük raporlar açıklanıncaya kadar deprem bölgesinde çalışan tüm kamu görevlilerinin derhal idari izinli sayılması gerektiği çağrısında bulunmuştur. Aksi durumda ise, çalışmaktan kaçınma hakkının kullanılmasıyla ilgili yasal süreci takip edip, güvenli çalışma ortamı sağlanıncaya kadar çalışmaktan kaçınma haklarını kullanacaklarını açıklamıştır.

- Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası Düzce İl Temsilciliği (2022), Akçakoca Devlet Hastanesi Baştabipliği’ne hitaben yazdığı 24.11.2022 tarihli yazıda, 1999 yılında ve daha sonra gerçekleşen depremler anımsatılmış ve 22.11.2022 tarihinde gerçekleşen depremde, ilgili hastanenin kalorifer-kazan dairesinin, özellikle de taşıyıcı kolonların zarar gördüğü görsellerle birlikte belirtilmiştir. Yazıda, “mevcut hasarın ciddi ve yakın bir tehlike niteliği taşıdığı ve çalışanların sağlık ve güvenliğine zarar verecek bir çökmeye, kazaya neden olma açısından yüksek riske sahip olduğu açık” olduğunun altı çizilmiştir. Çalışmaktan kaçınma hakkına ilişkin hükme gönderme yapılan yazıda, İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulunun ivedilikle toplanması, hastanenin,

“gerekmesi halinde bilirkişi-uzman görüşünün de alınmasıyla, hizmet sunmaya elverişli olup olmadığının değerlendirilmesi, yapılan değerlendirme sonucunda binanın güvenlik açısından hizmet sunmaya uygun olmadığının tespiti halinde binanın tahliye edilmesine yönelik çalışmaların ivedilikle yürütülmesi, binanın güvenlik açısından hizmet sunmaya uygun olduğunun tespiti halinde ise sonucun rapor-yazılı halde” Sendika Temsilciliğine iletilmesi talep edilmiş; aksi halde, mevcut tehlike ve riskler bertaraf edilinceye kadar” sendika üyelerinin çalışmaktan kaçınma haklarını kullanacakları uyarısında bulunulmuştur.

- Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Adana ve Samsun İl Koordinasyon Kurulları (2023), 03.03.2023 tarihinde yaptıkları açıklamalarda, “depremden etkilenen bölgelerdeki işyerlerinde risk değerlendirmesi yenilenmeden, işyerinin, ekipmanların, çalışma koşullarının uygun olduğu belirlenmeden çalışma” yapılmaması ve işçi eğitimlerinin yenilenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Açıklamalarda, işçilerin “acil ve hayati tehlike durumunda çalışmaktan kaçınma hakkı”nın olduğunun işçilere hatırlatılması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

- Oyur (2023), 6 Şubat depremleri sonrası için, çalışmaktan kaçınma hakkını gündeme getirmiş ve çalışanların, işverenin gerekli önlemleri almasına kadar çalışmaktan kaçınabileceklerine işaret etmiştir.

Bu örnekler dışında, işçi sağlığı ve iş güvenliği sorunları nedeniyle çalışmaktan kaçınma hakkının kullanıldığı kimi işyerleri vardır.

- Milas Kömürcüoğlu madencilik firması işçileri 17.05.2020 tarihinde olumsuz çalışma şartları, işçi sağlığı ve iş güvenliği kurallarının uygulanmaması ve düşük ücretler nedeniyle çalışmaktan kaçınma hakkını kullanmıştır (Bağımsız Maden-İş, 2020).

- Maksimum Lojistik işçileri, 28 Ağustos 2020 tarihinde işyerindeki rafların yıkılması üzerine, 150 tona yakın kimyasalın katlar arası geçişle zemin kata kadar ulaştığını, bir aydan daha uzun süredir yaşadıkları ağır biber kokusu soluma, baş ağrısı, göz ve boğaz yanması, vücutta kaşıntı ve karın bölgesinde kızarıklık gibi sağlık sorunlarına karşın işveren önlem almadığı ve başvurulan yetkili kurumlarına müdahale etmediği için 01.10.2022 tarihinde çalışmaktan kaçınma hakkını kullanmıştır (Gebze Haber, 8 Ekim 2020).

- Birleşik Metal-İş Sendikası (2020) pandemi sürecinde vaka görülen işyerlerinde çalışmaktan kaçınma hakkını kullanmıştır.¹²

12. Bu örneklerin anlatımı ve değerlendirilmesi için bkz. Kutlu, 2023.

İşin Durdurulması: En Ağır İdari Yaptırım

Yasa yapıcı, mevzuat ve ona dayanan işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin denetimini sağlayabilmek amacıyla çeşitli denetimler öngörmüş, yaptırımlar getirmiştir (Öztekin, 2017: 657). İşin durdurulması da olası bir deprem sonrasında ortaya çıkabilecek sağlıklı, güvensiz ve tehlike işyeri tablosu karşısında yükümlülüklerini yerine getirmeyen ve onlara aykırı hareket eden işveren karşısında gündeme gelebilecek ağır bir idari yaptırım türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada, işin durdurulmasını, yukarıda olduğu gibi öğretilde ve düzenlemede olmak üzere iki boyutta ele almaya çalışacağız.

Öğretilde İşin Durdurulmasına İlişkin Satır Başları

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, devlet, genel olarak çalışma yaşamına özel olarak ise işçi sağlığı ve iş güvenliği sorunlarına; zaman içerisinde önlemlerle birlikte müdahil olmuş ve aktif bir koruma yükümlülüğüne soyunmuştur. Bu eğilimin tarihsel uzanımı olarak sosyal devlet ya da en azından çeşitli sosyal politikaları belirleyen devlet, işçi sağlığı ve iş güvenliğiyle doğrudan ilgilenen, kurallar getiren ve esirgeyen niteliklerle donanmıştır. Öte yandan devletin çalışma yaşamı ve işçi sağlığı ve iş güvenliğine dönük ilgisi sadece önlemlerle sınırlanmaz. Devlet aynı zamanda bu alana yaptırımlarla birlikte karışmıştır. Bu temelde işverenlerin, işçi sağlığı ve iş güvenliği yükümlülüklerine aykırı davranması durumlarında, “idare tarafından müdahale edilmesi ve resmi denetim ve ceza yaptırımları ile gereğinin yapılması” sağlanmıştır (Öztekin, 2017: 673).

İşin durdurulması, işverenin işyerinde gözetme ve koruma borcu kapsamında oluşan yükümlülükleri temelinde, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerini yeterince almamasına bağlı olarak, “hayati tehlike” taşıyan durumlar karşısında “zorlayıcı ve caydırıcı” nitelikte bir kamu yaptırımı olarak gündeme gelmektedir. İşin durdurulması, işveren açısından en ağır ve etkili yaptırım olarak değerlendirilmektedir (Köseoğlu, 2005: 28; Urhanoğlu Cengiz, 2011: 1958; Şahin Emin, 2014: 173; Eraslan, 2023: 126). Bununla birlikte, bu yaptırımda esas amaç cezalandırmaktan çok önlem almak ve önlemlerin yaşama geçirilmesini sağlamak, böylelikle işyerindeki tehlikeleri ortadan kaldırıp, işyerlerinin sağlıklı ve güvenli alanlar haline getirilmesini sağlamaktır. İşin durdurulması da işyerlerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin yaşama geçebilmesi için uygulanacak idari yaptırım türlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztekin, 2017: 657; Eraslan, 2023: 166).

Hayati tehlikenin ne olduğuyla ilgili olarak mevzuatta açık bir tanım getirilmemiştir. Öğretilde ise farklı ölçüt ve tanımların getirildiği görülmektedir. Urhanoğlu Cengiz (2011: 1970) hayati tehlikeyi, “işçilerin yaşamına mal olabilecek önemli bir iş güvenliği tehlikesi” olarak ele almıştır. Eker (2021: 196) hayati tehlikeyi, “gerçekleştiğinde çalışanın ölümü ya da yaralanmasına neden” olacak bir olgu olarak kabul etmektedir. Hayati tehlike, “çalışanları iş kazasına uğratma ihtimali çok yüksek olan” bir olgu olarak da değerlendirilmektedir (Güner, 2015:

72). Böylece, öğretilerde hayati tehlikenin, işin durdurulması için “dar” ve “tehlike eşiğini” yükselten, bu nedenle de uygulamayı zorlaştıran, bu nedenle aslında çeşitli sağlık ve güvenlik sorunlarıyla dolu birçok işyerini dışarda bırakan bir ölçüt niteliği taşıdığı yönünde görüşlerin var olduğu görülmektedir. Bu görüşlere göre, hayati tehlikenin yanında işçinin bir tehlikeyle neredeyse ölecek düzeyde burun buruna gelmesine gerek kalmaksızın, tehlikenin “ciddi” ve “acil” olması ölçütlerinin de aranması gerekir (Urhanoglu Cengiz, 2011: 1971; Sarıbay Öztürk, 2013: 289; Şahin Emin, 2014: 176; Eker, 2021: 197; Eraslan, 2023: 167). Öte yandan Sarıbay Öztürk’e (2013: 289) göre, bir tehlikenin hayati olup olmadığının belirlenmesi de kolay bir durum değildir. Başbuğ’a (2013: 99) göre, “hayati tehlike kavramına sadece ölüm değil, sürekli iş göremez durumda bırakabilecek tehlikeler de dahildir”. Eraslan’a (2023: 132) göre ise, doğrudan hayati tehlike taşıyorsa da işçilerin vücut bütünlüğünü “basit tıbbi müdahale ile giderilemeyecek derecede tehlikeye atan” işyeri tehlikeleri de işin durdurulmasının uygulanması kapsamında değerlendirilmelidir. Deprem sonrası işyeri tablosuna da bu gözle bakmak isabetli olacaktır. Ayrıca öğretilerde hayati tehlikenin uzun vadeli mesleki riskleri de içerecek şekilde değerlendirildiği, bu tür durumlarda işin durdurulması yoluna gidilebileceği görüşünün savunulduğu görülmektedir (Güner, 2005: 72; Şahin Emin, 2014: 176; Eker, 2021: 197; Eraslan, 2023: 132-133).

- Örneğin depremle birlikte işyerinin yıkılmış kimi bölmelerinden ya da civarda buna benzer durumda olan yapılardan kalan moloz yığınlarından yayılabilecek asbest ve toz etkilenimine uğrama riski üzerinde durmak gerekir.

Yükümlülüklerle Aykırılık Sonucunda Yaptırım Olarak İşin Durdurulması

İşin durdurulması, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun 25’inci maddesinde ve İşyerlerinde İşin Durdurulmasına Dair Yönetmelikte düzenlenmiştir. Buna göre, “işyerindeki bina ve eklentilerde, çalışma yöntem ve şekillerinde veya iş ekipmanlarında çalışanlar için hayati tehlike oluşturan bir husus tespit edildiğinde; bu tehlike giderilinceye kadar, hayati tehlikenin niteliği ve bu tehlikeden doğabilecek riskin etkileyebileceği alan ile çalışanlar dikkate alınarak, işyerinin bir bölümünde veya tamamında” iş durdurulacaktır. Bu hüküm uyarınca, ilk olarak çalışanlar için hayati tehlike¹³ oluşturabilecek bir olgunun varlığı ve onun tespit edilmiş olması gerekmektedir (Öztekin, 2017: 659; Eraslan, 2023: 131).

Kanun aynı zamanda, “çok tehlikeli sınıfta yer alan maden, metal ve yapı işleri ile tehlikeli kimyasallarla çalışılan işlerin yapıldığı veya büyük endüstriyel kazaların olabileceği işyerlerinde, risk değerlendirmesi yapılmamış olması durumunda” da işin durdurulacağını belirtmiştir. Bu tür durumlarda o işyerinde iş durdurulacaktır (Eraslan, 2023: 133, 135). Yönetmeliğin, 7’nci maddesinin 2’nci fıkrası

13. Bu tehlikenin acil ve yakın olması gerekli değildir (Öztekin, 2017: 659).

hükümleri uyarınca da bu çok tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde, hayati tehlike olsun ya da olmasın başka bir şart aranmaksızın, risk değerlendirmesi yapılmadığı belirlendiğinde işin durdurulmasına karar verilmektedir (Öztekin, 2017: 661).

Kanunda, işin durdurulması süreci,¹⁴ acil müdahaleyi gerektiren ve gerektirmeyen haller şeklinde iki düzlemde düzenlenmiştir. İlk olarak işyerinde, hayati tehlike oluşturan durumun acil bir müdahaleyi gerektirmesi halinde, bu tespiti yapan işçi sağlığı ve iş güvenliği bakımından teftişe yetkili iş müfettişi, yine aynı bakımdan teftişe yetkili üç iş müfettişinden oluşan heyet tarafından karar alınmaya kadar geçerli olacak şekilde ve bu heyetin kararını beklemeksizin işi durduracaktır. Bu karar, “mülki idare amiri tarafından kolluk kuvvetleri marifetiyle aynı gün yerine” getirilecektir.

- Örneğin yukarıda da işaret ettiğimiz gibi binanın temel, perde, kolon, giriş ve döşeme gibi yapı unsurlarından oluşan taşıyıcı sisteminin yanı sıra duvar ve çatıları zarar görmüş olabilir.

- Ayrıca zemin, platform, iskele, merdivenler, merdiven trabzanları, basamaklar, köprüler, hendekler, yürüme yolları, rampalar, parmaklık ve korkuluklar işçinin dengesini kaybettirecek ve düşmesine neden olacak biçimde hasar görmüş, eksilmiş, çatlamış, kırılmış, yıpranmış; bu yapı elemanlarının gerekli stabilite ve eğimleri bozulmuş olabilir.

- Depremler sırasındaki olası düşme, devrilme ve ezilme durumları nedeniyle iş kıyafetleri ve kişisel koruyucu donanımlar zarar görmüş ve böylece işlevini yitirmiş, dahası kullanılmayacak duruma gelmiş olabilir. Gerekli iş kıyafetleri ve kişisel koruyucu donanım olmaksızın çalışma, başlı başına potansiyel bir tehlike kaynağı olarak değerlendirilmelidir.

- Ayrıca, yine sarsıntıların etkisiyle kaldırma aparatları ve forkliftlerin olası çalışmama durumları karşısında, işçinin işverenin isteği üzerine ağır kaldırma halleri bir tehlike kaynağı olacaktır.

14. Maddenin diğer hükümleri şöyledir:

(4) İşveren, yerine getirildiği tarihten itibaren altı iş günü içinde, yetkili iş mahkemesinde işin durdurulması kararına itiraz edebilir. İtiraz, işin durdurulması kararının uygulanmasını etkilemez. Mahkeme itirazı öncelikle görüşür ve altı iş günü içinde karara bağlar. Mahkeme kararı kesindir.

(5) İşverenin işin durdurulmasını gerektiren hususların giderildiğini Bakanlığa yazılı olarak bildirmesi hâlinde, en geç yedi gün içinde işyerinde inceleme yapılarak işverenin talebi sonuçlandırılır.

(6) İşveren, işin durdurulması sebebiyle işsiz kalan çalışanlara ücretlerini ödemekle veya ücretlerinde bir düşüklük olmamak üzere meslek veya durumlarına göre başka bir iş vermekle yükümlüdür.

(7) Çok tehlikeli sınıfta yer alan ve ihale ile alınan işlerde; teknolojik gelişme, iş gücü kapasitesinin artırılması, üretim metotlarında yenilik gibi bir kısım unsurlar sağlanmadan üretim ve/veya imalat planlarına, iş programlarına aykırı hareket edilerek üretim zorlaması nedeniyle hayati tehlike oluşturacak şekilde çalışma biçimleri, işin durdurulma sebebi sayılır.

(8) İşyerinde durdurulan işlerde izinsiz çalışma yaptıran işveren veya işveren vekillerine üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.

İkinci olarak, hayati tehlike oluşturan durumun acil bir müdahaleyi gerektirmemesi söz konusu olabilir.

- Örneğin, özellikle yıkımla birlikte tehlikeyi kaynakta ve sonrasında ortamda bertaraf edecek filtre, havalandırma, iklimlendirme sistemleri, ortam ölçümleri gibi koruma tekniklerinin, ortam ısısını düzenleyecek sistemlerin ve gürültü kontrolünü sağlayan araçların zarar görmüş olması işçi sağlığı sorunlarını beraberinde getirecektir.

- Deprem sonrası yerleşim yeri ortamı ve doğal ortam bozulmaları sonrası, zehirli hayvan, haşere ve farelerin ortaya çıkmasıyla doğabilecek tehlikeler gözden kaçırılmamalıdır.

Bu tür durumlarda aynı özellikteki iş müfettişinin hayati tehlike tespiti üzerine, “üç iş müfettişinden oluşan heyet (...) gerekli incelemeleri yaparak, tespit tarihinden itibaren iki gün içerisinde işin durdurulmasına karar” verebilecektir. Bu karar, “mülki idare amiri tarafından kolluk kuvvetleri marifetiyle yirmidört saat içinde yerine” getirilecektir. Her iki durumda da “işin durdurulması kararı, ilgili mülki idare amirine ve işyeri dosyasının bulunduğu Çalışma ve İş Kurumu il müdürlüğüne bir gün içinde” gönderilecektir.

İşin durdurulması kararı, ortaya çıkan hayati tehlikenin “niteliğine ve büyüklüğüne” göre işyerinin tamamı ya da yalnızca bir bölümü için alınabilecektir.

- Örneğin, makine ve araç-gereçler, sarsıntılardan hatalı çalışmalarına meydan verecek ölçüde etkilenmiş olabilir. Bu nedenle makinelerin kontrollerinin yenilenmiş olması gerekir.

Bunun tespiti de müfettiş ve heyetin takdirine bırakılmıştır (Öztekin, 2017: 661, 664). İşyerlerinde İşin Durdurulmasına Dair Yönetmelik’in 7nci madde hükümleri uyarınca, iş, “bu tehlike giderilinceye kadar” durdurulacaktır. Bu arada, iş müfettişlerinin genellikle “büyük iş kazaları sonrasında işin durdurulmasına dair karar” verdikleri belirtilmektedir. Buna karşın, gerek iş hukukunun gerekse de Kanunun amacı doğrultusunda, -örneğin bu yazı bakımından deprem gibi devamında büyük kazalara sebebiyet verebilecek olgular sonrasında- hayati tehlikeden söz edilebilecekse işin durdurulması kararının verilmesi, büyük çaplı olası kazaların ve bunların insan hayatı üzerindeki etkilerini önleyebilecektir (Öztekin, 2017: 666).

Sonuç ve Değerlendirme

Bir depremden özellikle en çok etkilenen illerdeki işyerlerinde, işverenin gerekli önlemleri almadan üretimi ısrarla sürdürmeye çalışması iş kazalarına ve çeşitli sağlık sorunlarına yol açacaktır. Depremin ardından işveren, makul bir sürede üretimin sağlıklı ve güvenli bir biçimde yerine getirilmesini sağlayacak şartları oluşturmalı, gerekli önlemleri almalı, yasadan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmelidir.

Bu yazı, deprem sonrası yeni tehlike ve risklerin görülebileceği bir işyeri tablosu karşısında, üretimin ve çalışmanın, işveren tarafından yeterli önlem alınmadan olduğu gibi sürdürülmesi konusunu, temel bir başlangıç sorusu olarak önüne koymuştur. Bu soruya, işverenlerin bu tür zorlayıcı tutumları karşısında, işçinin savunmasız olmadığı yanıtını veren çalışma, depremler sonrasında oluşabilecek işyeri tehlike ve risk kaynaklarına da ilgili mevzuat ve olası örnekler yoluyla işaret etmiş ve ortaya çıkabilecek tehlike ve riskler karşısında çalışmaktan kaçınma hakkını ve işin durdurulmasını gündeme getirmeyi amaçlamıştır.

Yazıda, sağlığın korunmasının üretimin devam ettirilmesinden daha öncelikli bir olgu olduğu ilkesi hatırlatılmış ve savunulmuştur. Bu ilke aynı zamanda bütün bir çalışmanın temelini yerleştirilmiştir. Yazıda esas olarak, üretimi sekteye uğratan hak ve yaptırımların caydırıcı ve zorlayıcı nitelikte olduğu ve işverenler üzerinde gerekli önlemleri almaları için bir baskı işlevi olabileceği konusuna dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

İşin durdurulması yaptırımının hayati tehlikeye sabitlenmesi, oldukça dar ve erişilmesi yüksek bir ölçüt olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, işin durdurulması yaptırımını yaşama geçirmek güçleşmekte, birçok işyeri, işverenin gözetme borcunu, işçinin de sağlıklı olma hakkını ihlal eden tehlikelerle dolu olsa da bu yaptırımın dışında kalmaktadır. Bu durum da devletin idari yaptırım yoluyla karıştığı bir alanı oldukça sınırlandırmakta, devletin denetleyici işlevini sekteye uğratmaktadır.

Depremden çok daha yıkıcı bir biçimde etkilenmiş olan illerdeki başta olmak üzere, büyük ve yıkıcı bir depremin gerçekleştiği tüm bölge işyerlerinin, çalışmaktan kaçınma hakkının kullanılabilmesi potansiyel çalışma ortamları olduğunu söylemek gerekir. Bu işyerlerinin belirlenmesinde, ortaklaştırılabilecek ölçütlere işaret edilebileceği gibi her tehlike olgusunun kendine has özellikler taşıyabileceği de gözönünde bulundurulmalıdır. Bu işyerlerinde, önlenemezlik unsuru ortadan kalkana kadar çalışmaktan kaçınma hakkının yaşama geçmesi gerektiğini belirten temelden bir yaklaşım ortaya koyulabilir (Özveri, 2023). Özveri (2013), özel olarak 6 Şubat depremleri ve etkileri bağlamında yazdığı yazısında, şu belirlemelerde bulunmaktadır:

“Deprem ciddi ve yakın tehlike ise ki öyledir, depremin zarar vermesini önleyecek somut hiçbir önlem alınmamışsa ki alınmamıştır, depremin zarar vermesi deprem bölgesinde önlenemez durumdur. Dolayısıyla işveren depremin zarar verme potansiyelini tümüyle önleyecek önlemleri aldığını, olası bir depremde hiçbir işçinin zarar görmeyeceğini aldığı somut önlemlerle kanıtlayana kadar işçilerin çalışmaktan kaçınma hakkı için yasanın aradığı koşullar gerçekleşmiştir”.

Bu temelde bu işyerlerinde çalışmaktan kaçınma hakkının kullanılmasının işveren üzerinde hazırlık fiillerini yerine getirme doğrultusunda bir etki ve baskı işlevi görebileceğinin altını çizmek gerekir.

Deprem sonrası işyerinde, çalışmaktan kaçınma hakkının kullanılması için, -kendi içerisinde önemli olmakla birlikte- risk değerlendirmesi yapıp yapılmadığı¹⁵ gibi yasanın yorumunu daraltıcı belirlemelerde bulunmadan, tehlike tanımında yer alan potansiyel teriminin anlam ve içeriğine yoğunlaşmak gerekir. Unutmamak ve üzerinde önemle durarak eklemek gerekir ki, önlenemez tehlike değerlendirmesi ve kararı, mutlaka ve sadece o an gözle görülür bir biçimde gerçekleşmekte ve yaşanmakta olan bir riskin değil, bir zarar verme potansiyelinin saptanmasıdır. İşyerinde illâ depremle ya da olabilecek artçı bir depremle artık yapı ağırlığını taşımadığı için kolon ya da duvarların o an yeniden ya da baştan yıkılıyor olması da gerekmez. Geniş bir yorumla, işyerinin deprem geçirmiş olması ve kısmen daha dar bir yorumla şüphe uyandıracak ölçüde potansiyel bir tehlike taşınması yeterlidir. Bu durumda olduğu açık bir biçimde ortada olan bir işyerinde işçinin çalışmaktan kaçınma hakkı kapsamında davranması makul sayılmalıdır. Ayrıca, depremzede işçilerin stres ve kaygılı yapısı en ufak bir tehlike altında üretimi ve çalışmayı yarıda kesip, işyeri ortamından uzaklaşmak biçiminde kendisini gösterebilir. Bu anlamda depremzede işçilerden, depremi yaşamamış gibi soğukkanlı bir biçimde çalışmalarını beklemek gerçekçi olmayacaktır. Deprem sonrası işyerleri tablosuna bu gözle eğilmek isabetli bir yaklaşım olacaktır.

Kaynakça

- Abbas, B. (2019) Türk Çalışma Mevzuatı Uyarınca İşçinin Çalışmaktan Kaçınma Hakkı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aksoy, N. (2020) “6331 Sayılı Kanununun 13. Maddesi Kapsamında Çalışmaktan Kaçınma Hakkı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1 (42), 499-524.
- Albayrak Gül, H. (2019) *İşçinin Çalışmaktan Kaçınma Hakkı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydınlı, İ. (2005) “İşverenin İşyerinde ‘Çalışan’ İşçilerin İş Görmekten Kaçınma Hakkı”, *Çimento İşveren Dergisi*, 19 (4), 16-29.

15. Örneğin, Demokrasi İçin Hukukçular Emek Grubu, deprem sonrası işyerlerinde risk değerlendirmesi yapılması gerekliliğine işaret etmiş ve işçilerin risk değerlendirmesi yapılmadan çalışmama haklarının bulunduğunu bildirmiştir (Evrensel, 27 Şubat 2023b).

Bağımsız Maden-İş (2020) <https://twitter.com/bagimsizmadenis/status/1261946556988694529> Erişim tarihi: 05.06.2023.

Balık, D. (2010) "İşçinin İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Tehlike Sebebiyle İş Görmekten Kaçınma Hakkı (İş Kanunu Madde 83)", Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, 27, 1001-1011.

Baycık, G. (2013) "Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Haklarında Yeni Düzenlemeler", Ankara Barosu Dergisi, 3, 103-170.

Birleşik Metal-İş (2020) Covid-19 İşyerlerinde Nasıl Korunmalıyız!, İstanbul, Birleşik Metal-İş.

Çelik, N. (2004) İş Hukuku Dersleri, Ankara: Beta.

Eker, D. (2021) İş Sağlığı ve Güvenliğinde Kamusal Yaptırımlar, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara,

Eraslan, F. (2023) "İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Hükümlere Aykırılık Nedeniyle İşin Durdurulması", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 27 (2), 123-172.

Erkanlı Başbüyük, B. (2020) İşçinin İş Görmekten Kaçınma Hakkı, Seçkin Yayınları: Ankara.

Eyrenci, Ö.; Taşkent, S.; Ulucan, D. (2006) Bireysel İş Hukuku, İstanbul: Legal.

Evrensel, 27 Şubat 2023a, "Maras'ta depremde hasar gören fabrikaya sokulan 1 işçi öldü 4 işçi yaralandı" <https://www.evrensel.net/haber/483599/marasta-depremde-hasar-goren-fabrikaya-sokulan-1-isci-oldu-4-isci-yaralandi>, Erişim tarihi: 05.06.2023

Evrensel, 27 Şubat 2023b, "Deprem sürecinde işçilerin hakları neler? Sık sorulan soruları hukukçular yanıtladı?" <https://www.evrensel.net/haber/483538/deprem-surecinde-iscilerin-haklari-neler-sik-sorulan-sorulari-hukukcular-yanitladi>, Erişim tarihi: 05.06.2023.

İşikli, A. (2005) İş Hukuku, Ankara: İmaj.

İnciroğlu, L. (2014) "İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununda Çalışanın Çalışmaktan Kaçınma Hakkı", Ali Rıza Okur'a Armağan Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 20 (1), 809-821.

İzmirli, M. K. (2021) İş Sağlığı ve Güvenliği Bakımından Çalışmaktan Kaçınma Hakkı, Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gebze Haber, 8 Ekim 2020, "Maksimum Lojistik işçileri kazandı", <https://www.gebzehaber.net/maksimum-lojistik-iscileri-kazandi-67424h.htm> Erişim tarihi: 05.06.2020.

Güner, R. (2015) 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Kapsamında İdari Yaptırımlar, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KESK (2020) "Acil Çağında Bulunuyoruz!!!",

https://www.facebook.com/kesk.org.tr/posts/3405089809526391/?locale2=de_DE&paipv=0&eav=Af-Yudj8qNsz24cGy9wbcIwmjB5KsEQquBay0viJfMmu4T08NCDVn75q-A7PC4R13NI4&_rdr Erişim tarihi: 05.06.2023

Köseoğlu, A. C. (2005) "İş Sağlığı ve Güvenliği Nedeniyle İdarece İşin Durdurulması ve İşyerinin Kapatılması", İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 7 (1), 12-35.

Kutlu, D. (2023), "Çalışmaktan Kaçınma Hakkının Pandemide Toplu Olarak Kullanılması ve Sendikal Eylem: Birleşik Metal-İş Sendikası Örneği", Prof. Dr. Ercan Güven'e Armağan-Emeğin Hallerine Dair Yüzleşmeler (der. A. A. Cengiz ve B. U. Hekimler), Yeni İnsan Yayınevi, 249-302.

Narmanlıoğlu, Ü. (2014) İş Hukuku Ferdi İş İlişkileri I, Ankara: Beta.

Oyur, N. D. (2023) Deprem-İşçi-İşveren Üçgeni, <https://baskentpostasi.com/haber/av-nupel-yazdi-deprem-isci-isveren-ucgeni-h23467.html> (8.4.2023) Erişim tarihi: 05.06.2023

Özdemir, E. (2020) İş Sağlığı ve Güvenliği Hukuku Dersleri, Vedat Kitapçılık, İstanbul.

Öztekin, S. B. (2017) "İş Sağlığı İle İlgili Yükümlülöklere Aykırılık Durumunda İşin Durdurulması", Türkiye Barolar

Birliği Dergisi, 133, 649-684.

Özveri, M. (2023) "Çalışmaktan kaçınma hakkı ve işin durdurulması", (15.03.2023), <https://www.evrensel.net/yazi/92644/calismaktan-kacinma-hakki-ve-isin-durdurulmasi> Erişim tarihi: 05.06.2023

Yaşar, B. (2020) "İş Sağlığı ve Güvenliği Hukukunda İşçinin Çalışmaktan Kaçınma Hakkı", *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Arş. Gör. Ceren Damar Şenel Armağanı* Cilt III, 5 (1), 3555-35999.

Sarıbay Öztürk, G. (2013) *İş Sağlığı ve Güvenliği Yükümlülüklerini İhlalin Hukuki Sonuçları*, Yayımlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

SES Düzce İl Temsilciliği (2022) "Akçakoca Devlet Hastanesi Baştabipliğine", <https://xfs2.ikon-x.com.tr/ses/2022/12/Duzce-Akcakoca-Devlet-Hastanesi-deprem-hasari-aciklama-oncesinde-saglik-mudurlugu-ve-bashekimlik-basvurusu.pdf> Erişim tarihi: 05.06.2023

Soyer, P. (2011) "İşçinin İş Görmekten Kaçınma Hakkı -Koşulları, Kullanılması ve Hukukî Sonuçları", *Prof. Dr. Sarper Süzek'e Armağan* (der. S. Başterzi), Beta, İstanbul, 657-690.

Sur, M. (2005) "İşçinin Çalışmaktan Kaçınma Hakkı", *A. Can Tuncay'a Armağan* (Der. M. Uçum), Legal Yayıncılık, İstanbul, 395-414.

Süzek, S. (2018) *İş Hukuku*, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Şahin Emir, A. (2014) *İşyerinde Tehlike Halinde Alınması Gereken Önlemler, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2012) *İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Tasarısı Genel Gerekçesi*, <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss277.pdf> Erişim tarihi: 30.06.2023

Taşyürek, M. (2019) "İşyerlerinin Bekleyen En Olası Acil Durum: Deprem", *Çalışma Ortamı*, 162, 7-11.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Adana İl Koordinasyon Kurulu (2023) "3 Mart İş Cinayetlerine Karşı Mücadele Günü Açıklaması", <https://adana.imo.org.tr/TR,147095/tmmob-adana-ikk-3-mart-is-cinayetlerine-karsi-mucadele-gunu%20aciklamasi.html> Erişim tarihi: 05.06.2023

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Samsun İl Koordinasyon Kurulu (2023) "3 Mart İş Cinayetlerine Karşı Mücadele Günü Açıklaması", https://ankahaber.net/haber/detay/tmmob_samsun_il_koordinasyon_kurulu_sekreteri_kebapci_gerekli_onlemler_alinmadigi_icin_isyerleri_calisanlarin_mezari_olmaya_devam_ediyor_130288 Erişim tarihi: 05.06.2023

Toka, H. (2019) *İş Sağlığı ve Güvenliği Hukukunda Çalışmaktan Kaçınma Hakkı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Urhanoglu Cengiz, İ. (2011) "İşyerinin İş Sağlığı ve Güvenliği Yükümlülüklerine Aykırı Davranışının Yaptırımı Olarak İşin Durdurulması veya İşyerinin Kapatılması", *Prof. Dr. Sarper Süzek'e Armağan* (der. S. Başterzi), Beta, İstanbul, 1957-1982.

Yaşar, B. (2020), "İş Sağlığı ve Güvenliği Hukukunda İşçinin Çalışmaktan Kaçınma Hakkı", *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Arş. Gör. Ceren Damar Şenel Armağanı* Cilt III, 5 (1), 3555-35999.